

које је превозио бесплатно. Само би требало да то лице докаже да је возач крив, бар у случају ако ни возач ни сопственик нису заинтересовани да се превоз изврши. И само утолико би бесплатан превоз повлачио за собом одступање од правила о одговорности за штету проузроковану од аутомобила. и уопште од опасних ствари.

Марија Тороман

ПОВЕЋАЊЕ РЕНТЕ ЗБОГ ПОВЕЋАЊА НЕСПОСОБНОСТИ. — КЛАУЗУЛА REBUS SIC STANTIBUS И РЕНТА ДОСУЂЕНА ЗБОГ ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ

„Пресудом Пл. 1498/35 обвезане су тужене Државне железнице да плаћају тужиљи 300 дин. месечно на име накнаде штете услед умањења радне способности тужиље кривицом туженика. Тужиља је тражила повишење месечне накнаде по том основу што је у међувремену повећан степен умањења радне способности и што је живот постао скупљи. Суд првог степена је уважио тужбени захтев и обвезао туженика да плаћа месечно 1.200 динара.

„По жалби туженика Врховни је суд потврдио првостепену пресуду из ових разлога:

„Првостепеном пресудом досуђена односно повишена рента претставља накнаду за изгубљену привредну радну способност тужиље, коју је скривила жељезница. Зато што је, уопште узев, радна способност подложна променама, накнада штете се даје у виду ренте, по правилу, а изузетно у једном износу за свагда. С друге стране, пошто репарација штете има своју садржину у враћању ствари у првобитно стање, у случају немогућности таквог враћања у првобитно стање, накнада у новцу претставља само еквивалент накнаде такве штете.

„У конкретном случају настале су извесне промене и у привредно-радној способности тужиље и у економским приликама (однос вредности новца и робе) тако да је раније досуђена висина ренте престала да буде еквивалент учињене штете и то на штету тужиље, те је суд првог степена правичном применом закона нашао да има основа да се раније досуђена рента повиси.

„Жалбе су неосноване и у погледу износа повишења јер је суд првог степена, с обзиром на степен умањења радне способности и измењени однос вредности привређивања и вредности животних потреба, слободном оценом правилно нашао да је садашњи еквивалент оштећења једнак износу месечне минималне ренте од 1.200 динара.

„Врховни суд је, по жалбама, преиначио првостепену пресуду само у погледу рока плаћања у досуђеном износу и то управо зато што су околности које служе за основ плаћању месечних рата променљиве, тако да и сада досуђени износ има да се плаћа не до смрти тужиље, него док не буду учињене околности услед којих се право на ренту губи или чак износ мења.”

(Пресуда Врх. суда НРС Гж. — 50/50 од 15. I. 1951 објављена у *Збирци пресуда врховних судова*, I, Београд 1952, бр. 138, стр. 154).

Ова пресуда има двоструки начелни значај:

Она утврђује правило да се износ досуђене ренте због телесне повреде може накнадно повисити, ако се стање оштећеног доцније погорша услед те повреде.

Она, затим, утврђује правило да се може тражити ревизија утврђене ренте, ако су се привредне околности на основу којих је одређен њен износ у међувремену битно измениле.

1. — Новчана накнада за смањену радну способност до које је дошло због претрпљене телесне повреде одређује се по правилу према степену неспособности у моменту доношења судске одлуке. Једино на основу последица повреда које су се тада већ манифестовале, суд може утврдити степен неспособности оштећенога, на основу кога даље утврђује износ новчане накнаде. Међутим, баш у томе погледу, штете нанете телесним повредама имају извесне своје особине које их одвајају од других начина на које се штета може нанети. У највећем броју случајева дешава се да се све последице радњи којима је проузрокована штета манифестују одмах по њиховоме извршењу, тако да се при одлучивању о накнади има приближно јасна претстава о штети. Код штета насталих због телесних повреда то врло често није случај. Све последице телесних повреда не показују се одмах. Извесне се испољавају тек после дужег времена, јер се често због озледа у организму развијају извесни процеси и за стручњаке неприметни, али који могу да доведу до знатног погоршања здравља а са тиме и до промене у степену неспособности. Навешћемо један пример из праксе: Једно лице је повредило друго ударцем преко ока. Повреда је била таква да лекарска интервенција није помогла и повређени је потпуно изгубио око. Стручно посматрање није показивало постојање никаквог даљег процеса. Друго око је било неповређено и здраво. Међутим, после извесног дужег времена појавило се обољење и другог ока. Резултат је био потпуно слепило. Накнадно је било утврђено да губитак другог ока има за погекло повреду првог ока.

Исто тако може се десити да извесне последице буду само привремене. Степен неспособности се може смањити или се чак и неспособност може потпуно изгубити.

Све ово захтева да се у овим случајевима постави питање повећања или смањења износа новчане накнаде. Када би остали на становишту да се износ новчане накнаде утврђен у облику ренте не може мењати, врло често би кршили једно од основних правила о одговорности за накнаду штете, наиме, да оштећеном лицу мора бити потпуно накнађена штета коју трпи због озледе. Исто тако, могло би се десити да неко лице и даље исплаћује новчану накнаду неком

другом лицу иако ово више не трпи уопште или трпи много мању штету него што је првобитно било утврђено.

Због тога се мора узети као правило, што је учинио и Врховни суд у својој одлуци, да се мора дати могућност и једној и другој страни, и оштећеном и штетнику, да тражи од суда да ревидира једанпут утврђени износ ренте. Тиме ће се, према стварном степену неспособности, омогућити стално довођење у склад износа ренте.

Из тих разлога идеја о могућности промена износа новчане накнаде због умањене радне способности продрла је у нека законодавства. Тако Швајцарски законик о облигацијама у чл. 46, ст. 2, садржи следећу одредбу: „Ако се у време доношења пресуде не могу са довољно сигурности одредити последице телесних повреда, судија може пресудити да се пресуда може изменити у року од две године најдаље, рачунајући од дана пресуде.”

Наш Нацрт закона о накнади штете отишао је још даље и није поставио никакав рок у коме се може вршити промена. Његов чл. 25 гласи: „Суд може на захтев оштећеника повисити или на захтев штетника смањити досуђену накнаду штете због телесних повреда ако се по правоснажности пресуде покаже да последице телесних повреда нису биле пресудом тачно оцењене.”

Овде треба указати на једну нетачну изражену мисао у образложењу Врховног суда НРС. Наиме, у разлозима се каже: „Зато што је, уопште узев, радна способност подложна променама, накнада штете се даје у виду ренте, по правилу, а изузетно у једном износу за свагда.” То није тачно. Пре свега, у овој материји није од значаја свака промена радне способности, него само она која је последица претрпљених телесних повреда. Промене у радној способности које се нормално јављају због старости, болести и других сличних узрока, без икаквог су утицаја на промену висине ренте, ако су независне од озледа. Други, дубљи разлог што се накнада даје у облику ренте треба, између осталог, тражити и у циљу коме она служи. Рента је у првом реду накнада штете. Али она накнађује ону штету коју оштећеник трпи због смањене радне способности, због чега је у немогућности да се сам својим радом издржава. У крајњој линији и рента служи издржавању, обезбеђењу егзистенције оштећенога. Због тога се она даје у сталним месечним износима, као облику који је за ту сврху најпогоднији, а не зато што је „уопште узев радна способност подложна променама.”

2. — Рента долази у она периодична примања која по самој својој природи треба да трају извесно дужи време. То је накнада која се не исцрпљује једним давањем штетниковим, већ која се састоји из низа сукцесивних давања која често трају до краја живота повређеног лица. У току времена могу се променити привредне околности које су биле одлучне при одређивању висине ренте. Може доћи до про-

мене вредности новца и до већих промена цена робе и услуга. Важно је питање да ли у оваквим случајевима треба дозволити странкама да захтевају од суда да се изврши промена износа ренте односно да ли у овим случајевима има места примени клаузуле *Rebus sic stantibus*.

Обично после великих промена у економским односима законодавац доноси прописе којима ову материју регулише. Тако је поступљено приликом замене окупацског новца Законом о регулисању предатних обавеза од 14 августа 1946 године.

Али и кад нема закона, нема изгледа да на ово питање треба дати позитиван одговор, као што је то учинио Врховни суд. Основно начело у материји грађанске одговорности од кога морамо поћи у овом случају је да накнада мора увек одговарати штети. Само када се накнада даје у једном износу, та адекватност се утврђује у тренутку доношења одлуке и тада је ствар окончана. У случају када се накнада даје у облику ренте, однос између оштећеника и штетника остаје и траје и после доношења одлуке, а за то време околности се могу битно променити, тако да се равнотежа која је постојала у тренутку доношења одлуке може јако пореметити. Накнада тада више не би одговарала штети која се трпи. Због тога је оправдано дозволити примену клаузуле *Rebus sic stantibus*. Она би у овоме случају вршила важну социјалну улогу, јер би била средство које би омогућавало поновно усклађивање тежине штете и износа ренте, као облика накнаде кроз који се обезбеђује и егзистенција оштећеног.

За овакво становиште можемо наћи ослоња и у нашем позитивном праву. Целокупан наш правни систем има изражену ту тенденцију. Ми потпуно напуштамо систем статичког посматрања појединих случајева и прилазимо адаптирању односа ситуацијама. То видимо у извесним прописима који регулишу сличну материју. Тако напр. чл. 69 Закона о браку и чл. 39 Закона о односима родитеља и деце предвиђају могућност да се мења утврђена висина доприноса који дају родитељи за издржавање деце према промењеним имовинским приликама родитеља. Тачно је да се у овом случају ради о издржавању а у нашем о накнади штете. Али као што смо већ напред рекли, и ова накнада у првом реду служи издржавању оштећеног, тако да се ради о стварима идентичним, те у овим прописима можемо имати ослоња за аналогују.

Према томе и закључак Врховног суда НРС је правно потпуно основан. Али треба одмах приметити да се из ове пресуде не може извести да Врховни суд сматра да има места примени правила *Rebus sic stantibus* и у другим случајевима. У овој пресуди суд се ограничио на оно што је било пред њим, а то је питање примене тога правила на ренту досуђену због телесних повреда.

Светислав Аранђеловић